

RADOVI
Zavoda za znanstveni rad
HAZU Varaždin

UDK 82-6(044)-05Jagić, V
Izvorni znanstveni članak
Original Scientific Paper

EDUARD VARGOVIĆ
Varaždin
edo.vargovic@gmail.com

Primljeno: 17. 06. 2025.
Prihvaćeno: 15. 10. 2025.
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/yvjrdcw8ky>

VATROSLAV JAGIĆ - KORESPONDENCIJA I KULTURA KOMUNICIRANJA

Naučni se napredak ne očituje samo jednim načinom. Ne otkrivaju se uvijek nove, nikad viđene niti ikad slućene pojave; napredak je i to što se uz nova gledišta stare i poznate stvari pomlađuju te se po drugi put na svijet rode.

Vatroslav Jagić

U radu se analiza kultura komuniciranja u pismima iz ostavštine Vatroslava Jagića u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Povod toj analizi je knjiga Alojza Jembriha: "Korespondencija iz Jagićeve ostavštine pohranjene u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu".

To je manji dio velike korespondencije europskoga poznatog filologa, Varaždinca Vatroslava Jagića. Rad po prvi puta analizira kulturu komuniciranja između V. Jagića i brojnih poznatih imena hrvatske filologije, književnosti i povijesti književnosti. Namjera nam je, barem pregledno, pokazati njihovu međusobnu kulturu komuniciranja. Budući da je pismo, uz knjigu, kroz duga stoljeća bilo jedini relevantan oblik komuniciranja, čini nam se važnim istražiti način kulturnog ophođenja autora pisama. Ona nisu samo izraz prilika u kojima oni žive i djeluju, nego su i pokazatelj njihovih moralnih načela i odgovornosti.

Ključne riječi: dopisivanje; Vatroslav Jagić; korespondencija; kultura pisanja.

¹ Alojz JEMBRIH, *Korespondencija iz Jagićeve ostavštine pohranjene u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu*, Fakultet hrvatskih studija, Zagreb, 2022.

1. UVOD

Iz prebogate Jagićeve korespondencije² u Jembrihovo knjizi sabran je i prikazan tek dio te ostavštine pohranjene u NSK u Zagrebu. Objavljena pisma, uvijek su uvodno potkrepljena odličnim komentarima. Sve nam to omogućuje da primjerno bolje razumijemo korespondenciju V. Jagića i njegovih "sugovornika".³ Međutim, nas ovdje zanima jedna druga tema. Riječ je o kulturi komuniciranja u pismima iz spomenute Jagićeve korespondencije.

Kad se pažljivo pogleda svako pismo, uočavaju se neki detalji koji se na prvi pogled čine običnim, normalnim. Pa ipak valja ih zabilježiti, jer pokazuju kako su autori pisama, u spomenutoj knjizi, osobnim komuniciranjem častili jedni druge krasnim atributima. Jednostavno rečeno, tu je bonton vidljiv kroz pisanu riječ.

Najprije, ukratko, što je komunikacija? Komuniciranje, odnosno komunikacija je prijenos, ili prenošenje informacija. Nju možemo odrediti i kao određen proces razmjene misli, poruka, emocija. Zato komunikacija leži u temelju međuljudskih odnosa. Ona ih omogućuje, određuje, ali i mijenja. Dakle, ne može se *ne komunicirati*. Pitanje je, dakako, kako to činimo, i s kakvim uspjehom.

Pisani oblik komuniciranja, u ovom našem primjeru je pismo, osobit je način komuniciranja posebno u vrijeme kad je to, uz knjigu, bio jedan od ključnih oblika razmjene misli, ili određenih znanstvenih spoznaja. Razmjena pisama - korespondencija, običaj je kojim su se koristili svi veliki ljudi u međusobnom obraćanju. U mnogim teškim vremenima pisma su bila najefikasniji oblik komuniciranja. Djelovanje i život poznatih ljudi često je razumljivije upravo u njihovoj sačuvanoj korespondenciji. Dakle, ona je najbolji pokazatelj njihova rada, ali i vremena u kojem su živjeli. Pisma mogu biti: privatna (osobna), intimna, poslovna, javna ili otvorena,⁴ kao i pismo žalbe. Najčešće su pisma pisana rukom (do pojave pisaće mašine 1873. god.),⁵ kao što je to slučaj u Jagićevoj korespondenciji.⁶

² O tome piše Jembrih u svom Predgovoru: "Stoga su pisma pojedinih slavista iz prošlih razdoblja zahvalno gradivo za povijest slavistike. Da je tomu tako, svjedoče 13.535 pisma, koliko je upućeno Vatroslavu Jagiću kao profesor slavonske filologije, a koja su pohranjena u Odjelu rukopisa i rijetkih knjiga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (...). A. JEMBRIH, *Korespondencija iz Jagićeve ostavštine pohranjene u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu*, Fakultet hrvatskih studija, Zagreb 2022., str. 7.

³ Upućujemo na jedan vrlo instruktivan rad A. JEMBRIHA, a odnosi se također na V. Jagića: "Vatroslav Jagić u svjetlu korespondencije", *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, broj 3/1989., str. 23-43.

⁴ Takva otvorena pisma susrećemo i u *Bibliji*. To su poslanice (pisma) apostola Pavla.

⁵ U rujnu 1867. pjesnik, novinar i honorarni izumitelj Christopher Latham Sholes iz Milwaukeeja prijavio se za novi izum – pisaću mašinu. Nakon odgovarajućih birokratskih postupaka, koji su se, kao i obično, razvlačili nekoliko mjeseci, Sholes je početkom 1868. dobio patent. Uz Christophera Schollesa, koautori izuma bili su Carlos Glidden i izvjesni S. W. Soule, koji je također radio na stvaranju prve pisaće mašine.

Komunikacija jest: verbalna (riječi, slova) i neverbalna (geste, mimika, držanje tijela, oči, ton glasa, pa i šutnja). Pismo, pisana riječ pripada prvoj grupi.

Nas ovdje, kao što smo i naznačili, ne interesira sadržaj pisama, iako mnoga pisma vrijedi čitati, jer nas upućuju na brojne teme iz domene filologije, ali nam u isto vrijeme otkrivaju autora pisama odnosno primatelja. U našem je središtu interesa kultura pisanja, točnije kultura ophođenja, bonton, ili jednostavno rečeno, pristojnost. A baš to pripada habitusu osobe, u njegov etički odnosno moralni pro-sede. Ocrtava njegov lik, njegovu personalnost, njegovo poštivanje druge osobe. Označava karakter pojedinca tj. njegovu individualnost. Očituje njegov fundament i to u odnosu prema sebi i drugima.

U korespondenciji,⁷ koja je predmet našeg interesa, a to želimo osobito naglasiti, iskazuje se i međusobno poštovanje autorâ ovih pisama. To je doista impresivno! Upravo to nas je ponukalo da usustavimo, tablično i komentarima, bogatstvo atributa oslovljavanja, poštivanja i pozdravljanja u predodčenim pismima.

No, to nije samo u pismima iz ove knjige. Primjerice Jembrih u svom tekstu o Jagićevoj korespondenciji, uz ostalo, piše: "Ljudski je shvatljiva korespondencija dvaju prijatelja⁸ i njihovih obitelji. Shvatljivo je i Jagićevo dopisivanje s udovom Marijom Pintar u najtežim trenucima njegova života. Uostalom, ista ih je sudbina snašla, svaki bez svoga životnog druga".⁹ Isto je zapazila i Anamarija Mrkonjić u svom prikazu predstavljanja Jembrihove knjige u Zagrebu, kad piše: "Ili kako je Jagić napisao u jednom od svojih pisama stotine pisama što su se još veće od mene sačuvala, govori mi još danas vječito o našem prijateljstvu, našoj duševnoj srodnosti".¹⁰ Sve u korist važnosti kulture dopisivanja.

Autori pisama mogu biti primjer kako treba poštivati drugu osobu, njegov identitet, njegov rad, njegov doprinos ne samo znanosti već i dignitetu narodne zajednice kojoj pripadaju.

Pisma V. Jagiću u knjizi A. Jembriha potvrđuju još jednu značajku. Nju, opet, možda najbolje detektira Radoslav Katičić kad zapisuje: "Vatroslav Jagić nedvojbe-

Proizvodnja prvih pisaćih strojeva započela je na samom kraju 1873. godine, a 1874. godine na američko su tržište ušli pod imenom Sholes & Glidden Type Writer. Izvor: <https://diligo-liber.hr/2021/08/04/povijest-pisace-masine/Zabilježeno: 4. 7. 2023.>

⁶ U književnosti je primjerice poznat epistolarni roman J. W. Goethea: *Patnje mladoga Werthera*. (1774. god.).

⁷ Korespondencija (srednjovjekovni latinski: *correspondere* znači podudarati se; uzvraćati).

⁸ Riječ je o Luki Pintaru (1857.-1823.) prijatelju V. Jagića koji mu je pomogao na znanstvenom polju slavenske filologije što se razabire iz njihovih pisama. Vidi: JEMBRIH, 1991: 131-168. i u ovom tekstu: bilj. 3; isto str. 23.

⁹ JEMBRIH, 2022., str. 29.

¹⁰ Anamarija MRKONJIĆ, *Oživljavanje riječi i utjecaja velikana slavenske filologije*. Prikaz predstavljanja Jembrihove knjige u Maloj dvorani Matice hrvatske u Zagrebu 16. 5. 2023. *Vijenac*, broj 763., 1. lipnja 2023., str. 38.

no je veliki lik u hrvatskoj povijesti. On je veliki znanstvenik, jedan od najznatnijih filologa svih vremena, slavist, upravo jedan od utemeljitelja slavistike kao treće europske velike neofilologije uz romanistiku i germanistiku".¹¹ Zasigurno je mnogi- ma dopisivanje s V. Jagićem bilo potvrda i vlastitih vrijednosti, ali i prilika da se steknu nove spoznaje. Jagiću je pak bilo važno da upozna istraživače i njihov rad, od kojih su neki bili i njegovi učenici (što oni osobito naglašavaju i cijene), i da često iz prve ruke čuje njihova mišljenja. Razmjena mišljenja u znanosti osobito je važna jer omogućava nove putove istraživanja i nove spoznaje. Katičić to pregnant- no tumači: "Vatroslav Jagić je bio velika pojava koja se uvijek promatrala u okviru znanosti, sveučilišta i akademskog života. To je bilo tako i, reklo bi se, nije moglo biti drugačije".¹²

Vatroslav Jagić se dopisivao i s Varaždincima, Ivanom Kukuljevićem i Brankom Vodnikom. S prvim se nije slagao, ili kako to Damjanović objašnjava: "Jagić za sebe, na puno mjesta, kaže da je pristaša Strossmayerove politike, a kada govori o svom odnosu prema Kukuljeviću ne taji da je to, dakle, politička pripadnost, bila jed- na od razlika među njima".¹³ Kad je riječ o Branku Vodniku, Varaždinu,¹⁴ on svo- ja pisma Jagiću uvijek završava: "s odličnim poštovanjem Vaš Branko Drechsler". Franjo Fancev, koji je bio njegov učenik, i to uvijek naglašava, i često svoja pisma završava: "S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravima Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev". Svakako, treba reći da njihova pisma uvijek odišu visokom razinom kulturnog ophođenja.

Nakon ovoga kratkog uvoda slijede pregledno tablice u kojima potvrđujemo vrijednosti kulture ophođenja u pismima iz Jagićeve korespondencije predstavljene u Jembrihovoju knjizi.

¹¹ Radoslav KATIČIĆ, "Vatroslav Jagić u Hrvatskoj kulturnoj povijesti", *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, broj 25/2014., str. 99. Tekst je pročitao na okruglom stolu "Homage Vatroslavu Jagiću 1838. – 1923.- 2013." održanom u Varaždinu 23. rujna 2013. godine.

¹² KATIČIĆ, isto, str. 100. Ovdje upućujemo na jedan rad R. KATIČIĆA pod naslovom "Život i djelo Vatroslava Jagića", *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin* broj 3/ 1989. str. 9-12. Riječ je o usmenom izlaganju koje je održano na Svečanoj sjednici Razreda za filološke znanosti JAZU, održanoj 7. listopada 1987. godine u Varaždinu.

¹³ Stjepan DAMJANOVIĆ, "Vatroslav Jagić o Ivanu Kukuljeviću Sackinskom", *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, broj 25/2014., str. 109. Tekst je pročitao na okruglom stolu "Homage Vatroslavu Jagiću 1838. – 1923.- 2013." održanom u Varaždinu 23. rujna 2013. god.

¹⁴ Na istom okruglom stolu Ernest FIŠER piše instruktivan tekst o Vatroslavu Jagiću pod naslovom, "Jagićeve trajne veze s Varaždinom". *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, broj 25/2014., str. 131.-139.

TABLICE¹⁵I. Franjo RAČKI¹⁶ - Vatroslav JAGIĆ¹⁷

Redni broj	Mjesto – datum ¹⁸	Oslovljavanje na početku	Na kraju pisma	Stranica ¹⁹	Napomena
1.	Fužine/9. 12. 1862.	Veleučeni gospodine!	Vaš štovalac Franjo Rački	16	Rački Jagiću
2.	Zagreb/20. 8. 1868.	Štovani prijatelju!	Vaš štovatelj F.R.	20	Rački Jagiću
3.	Đakovo/13. 9. 1869.	Štovani prijatelju!	Vaš prijatelj	21	Rački Jagiću
4.	Zagreb/5. 9. 1870.	Štovani gospodine i prijatelju!	F.R.	23	Rački Jagiću
5.	Zagreb/28. 11. 1871.	Vele štovani prijatelju!	Vaš prijatelj	24	Rački Jagiću
6.	Zagreb, 13. 12. 1871.	Vele štovani prijatelju!	F. R.	25	Rački Jagiću
7.	Zagreb/26. 2. 1872.	Visoko poštovani prijatelju!	Fr. Rački	27	Rački Jagiću
8.	Zagreb/17. 4. 1872.	Visoko cienjeni prijatelju!	Vaš prijatelj F. Rački	28	Rački Jagiću
9.	Zagreb/28. 6. 1872.	Vele poštovani prijatelju!	Fr. Rački	30	Rački Jagiću
10.	Zagreb/1. 2. 1873.	Visoko poštovani gospodine!	Vaš prijatelj Fr. Rački	32	Rački Jagiću

¹⁵ Rimski brojevi i naslovi odgovaraju naslovima poglavlja u knjizi.

¹⁶ Franjo Rački (1828.- 1894.).

¹⁷ Vatroslav Jagić (1838. – 1923.).

¹⁸ Vrijeme korespondencije: 1862.-1873.

¹⁹ Odnosi se na stranice u knjizi (A. Jembrih, *Korespondencija...*).

II. Vatroslav JAGIĆ - Petar PRERADOVIĆ²⁰

Redni broj	Mjesto – datum ²¹	Oslovljavanje na početku	Na kraju pisma	Stranica	Napomena
1.	Nepoznato	Velemožni gospodine!	Vaš Veliki štovatelj i ponizni sluga V. Jagić	38	Jagić Preradoviću
2.	Verona/31. 1. 1866.	Dragi Gospodine i prijatelju!	Liepo Vas pozdravlja Vaš iskreni štovatelj Preradović	40	Preradović Jagiću
3.	Nepoznato mjesto i datum	Presvietli Gospodine! Mnogopoštovani prijatelju!	Vaš iskreni štovatelj V. Jagić	43	Jagić Preradoviću
4.	Budim/6. 6. 1866.	Dragi Gospodine i prijatelju!	Liepo Vas pozdravljam kao Vaš iskreni prijatelj Preradović	45	Preradović Jagiću
5.	Nepoznato mjesto i datum	Presvietli Gospodine! Visoko cijenjeni prijatelju!	Vašega osobitoga štovatelja V. Jagića	45	Jagić Preradoviću
6.	Arad/20. 3. 1868. ²²	Dragi Gospodine i prijatelju!	(...)Vašega odanog Preradovića	50	Preradović Jagiću
7.	Nepoznato mjesto i datum	Presvietli Gospodine!	Vaš ponizni štovatelj V. Jagić	51	Jagić Preradoviću

8.	Beč/27. 3. 1869.	Dragi Gospodine!	Preradović	54	Preradović Jagiću
9.	8. 4. 1869.	Presvietli Gospodine!	(...) primite izraz najiskrenijeg poštovanja Od Vašeg V. Jagića	56	Jagić Preradoviću
10.	27. 6. 1869.	Presvietli Gospodine!	Vaš veliki štovatelj V. Jagić	57	Jagić Preradoviću
11.	Beč/7. 7. 1869.	Dragi Gospodine!	Prijatelj Preradović	59	Preradović Jagiću
12.	Beč/8. 7. 1870.	Dragi Gospodine!	Vaš iskreni štovatelj Preradović	60	Preradović Jagiću
13.	Nepoznato mjesto i datum	Presvietli Gospodine!	V. Jagić, profesor protjeran od magjarona	61	Jagić Preradoviću
14.	Nepoznato mjes- to i datum	Presvietli Gospodine!	S najvećim poštovanjem V. Jagić	63	Jagić Preradoviću
15.	Beč/24. 7. 1870.	Dragi Gospodine!	Liepo Vas pozdravlja Vaš iskreni štovatelj Preradović	63	Preradović Jagiću

²⁰ Petar Preradović (1818. - 1872.).

²¹ Vrijeme korespondencije: 1866. – 1870.

²² Arad je glavni grad županije Arad u zapadnoj Rumunjskoj.

III. Ivan KUKULJEVIĆ - Vatroslav JAGIĆ

Redni broj	Mjesto – datum ²³	Oslovljavanje na početku	Na kraju pisma	Stranica	Napomena
1.	Zagreb/30. 8. 1868.	Veleučeni Gospodine!	(...) vašeg iskrenog štovatelja“ Ivana Kukuljevića	66	Kukuljević Jagiću
2.	Zagreb/12. 7. 1875.	Veleccienjeni Prijatelju!	Vaš istinski prijatelj Ivan Kukuljević	68	Kukuljević Jagiću
3.	Pešta/13. 9. 1875.	Veleccienjeni Gospodine!	Pozdravljajući Vas srdačno, ostajem najvećim štovanjem Vaš iskreni prijatelj Ivan Kukuljević	69	Kukuljević Jagiću
4.	Zagreb/ 24. 9. 1875.	Veleccienjeni Gospodine!	Primitite srdačan pozdrav od Vašeg iskrenog štovatelja Ivana Kukuljevića	70	Kukuljević Jagiću
5.	Zagreb/9. 11. 1886.	Visokocienjeni Gospodine!	Vaš stari prijatelj i štovatelj Ivan Kukuljević	71	Kukuljević Jagiću
6.	Beč/6. 3. 1889.	Visokocienjeni Gospodine profesore	Sa izvrsnim u dubokim štovanjem Vaš vjerno odani Kukuljević	72	Kukuljević Jagiću

²³ Vrijeme korespondencije: 1868. – 1889.

IV. Antun PARČIĆ²⁴ - Vatroslav JAGIĆ

Redni broj	Mjesto – datum ²⁵	Oslovljavanje na početku	Na kraju pisma	Stranica	Napomena
1.	Krk/5. 7. 1869.	Velecienjeni Gospodine!	Medju tim sa štovanjem ostajem Ponizni Vaš sluga Brat Dragutin A. Parčić	86	A. Parčić Jagiću
2,	Rim/21. 1. 1880.	Odlični prijatelju!	Vaš iskreni Dragutin A. Parčić	88	A. Parčić Jagiću
3.	Rim/15. 7. 1881.	Veleučeni Gospodine, odlični prijatelju!	Sa osobitim štovanje ostajem Vaš odani sluga i prijatelj Karlo A. Parčić	89	A. Parčić Jagiću
4.	Rim/2. 11. 1881.	Odlični prijatelju,	(...)da sam Vaš zahvalni prijatelj	90	A. Parčić Jagiću
5.	Zadar/30. 5. 1889.	Veleučeni Gospodine, odlični prijatelju	Vaš ponizni sluga i štovatelj Dragutin A. Parčić	92	A. Parčić Jagiću
6.	Rim/27. 11. 1890.	-	Da ste mi zdravo Parčić	93	A. Parčić Jagiću
7.	Rim/25. 11. 1893.	Veleučeni Gospodine Odlični prijatelju	Vaš nezaboravni i iskreni prijatelj i sluga Dragutin A. Parčić	93	A. Parčić Jagiću
8.	Krk/16. 7. 1894.	Veleučeni Gospodine	Vaš Dragutin A. Parčić	94	A. Parčić Jagiću

²⁴ Antun Parčić (1832. – 1902.).

²⁵ Vrijeme korespondencije:1869. – 1894.

V. Ivan KOSTREŃIĆ²⁶ - Vatroslav JAGIĆ

Redni broj	Mjesto – datum ²⁷	Oslovljavanje na početku	Na kraju pisma	Stranica	Napomena
1.	Beč/14. 4. 1875.	Velepoštovani g. profesore!	Vaš pokorni Iv. Kostrenčić	98	I. Kostrenčić Jagiću
2.	Zagreb/7. 11. 1894.	Velecijenjeni g. profesore!	Liepo Vas pozdravlja i želi svako dobro Vam na službu pripravn Iv. Kostrenčić	99	I. Kostrenčić Jagiću
3.	Zagreb/9. 1. 1895.	Presvietli gosp. profesore!	Uz srdačni pozdrav svih vaših poštovatelja i svoj, jesam Vam na službu pripravn Iv. Kostrenčić	100	I. Kostrenčić Jagiću
4.	Zagreb/14. 1. 1895.	Poštovani gosp. profesore!	Vaš pokorni poštovatelj Iv. Kostrenčić	102	I. Kostrenčić Jagiću
5.	Zagreb/ 7. 2. 1895.	Presvietli gospodine!	Vaš poštovatelj Iv. Kostrenčić	104	I. Kostrenčić Jagiću
6.	Zagreb/19. 2. 1895.	Presvietli gospodine!	Vaš poštovatelj Iv. Kostrenčić	104	I. Kostrenčić Jagiću
7.	Zagreb/9. 3. 1895.	Presvietli gosp. profesore!	Vama na službu pripravn Iv. Kostrenčić	106	I. Kostrenčić Jagiću
8.	Zagreb/4. 5. 1895.	Presvietli gosp. profesore!	Liepo Vas pozdravlja Vam na službu pripravn Iv. Kostrenčić	107	I. Kostrenčić Jagiću

²⁶ Ivan Kostrenčić (1844. – 1924.).

²⁷ Vrijeme korespondencije: 1875. – 1914.

9.	Zagreb/9. 5. 1895.	Presvietli gosp. profesore!	Srdačno Vas pozdravlja Vam na službu pripravni Iv. Kostrenčić	107	I. Kostrenčić Jagiću
10.	Zagreb/17. 5. 1895.	Presvietli gosp. profesore!	Vama na službu pripravni Iv. Kostrenčić	108	I. Kostrenčić Jagiću
11.	Zagreb/11. 6. 1895.	Preisvetli gosp. profesore!	Vama na službu pripravni Iv. Kostrenčić	108	I. Kostrenčić Jagiću
12.	Zagreb/12. 6. 1895.	Presvietli gosp. profesore!	Vama na službu pripravni Iv. Kostrenčić	109	I. Kostrenčić Jagiću
13.	Zagreb/26. 1. 1896.	Presv. gosp. prof. Dru. V. Jagiću	S odličnim počitovanjem i pozdravom Iv. Kostrenčić Kr. Sveučil. bibliotekar	110	I. Kostrenčić Jagiću
14.	Crikvenica/20. 12. 1914.	Preisvetli g. profesore!	Iv. Kostrenčić	110	I. Kostrenčić Jagiću

VI. Matija VALJAVEC²⁸ - Vatroslav JAGIĆ

Redni broj	Mjesto – datum ²⁹	Oslovljavanje na početku	Na kraju pisma	Stranica	Napomena
1.	Varaždin/12. 1. 1876.	Dragi moj prijatelju!	Tvoj stari M. Valjavc	116.	M. Valjavec V. Jagiću
2.	Zagreb/1877.	Dragi prijatelju!	(...) primi iskreni pozdrav M. Valjavec	117.	M. Valjavec V. Jagiću
3.	Zagreb/16. 8. 1880.	Dragi prijatelju!	Da si zdravo! Tvoj stari M. Valjavec	118	M. Valjavec V. Jagiću

²⁸ Matija Valjavec (1831. – 1897.).

²⁹ Vrijeme korespondencije: 1876. – 1882. (1883.)

4.	Zagreb/17. 11. 1880.	Dragi prijatelju!	Tvoj iskreni M. Valjavec	119	M. Valjavec V. Jagiću
5.	Zagreb/ nepozn. datuma (između 1882. i 1883.)	Dragi prijatelju!	Tvoj stari M. Valjavec	120	M. Valjavec V. Jagiću

VII. Juraj POSILOVIĆ³⁰ - Vatroslav JAGIĆ

Redni broj	Mjesto – datum ³¹	Oslovljavanje na početku	Na kraju pisma	Stranica	Napomena
1.	Senj/27. 4. 1886.	Visokorodni Gospodine!	Pokorni Juraj Posilović	123	Posilović Jagiću
2.	Senj/3. 6. 1886.	Visokorodni Gospodine!	Vaše visokorodnosti pokorni sluga Juraj Posilović	124	Posilović Jagiću
3.	Frohnleiten/1. 9. 1886. ³²	Visokorodni Gospodine!	Vaše visokorodnosti pokorni sluga Juraj Posilović	126	Posilović Jagiću
4.	Senj/10. 3. 1889.	Presvietli gospodine!	S dubokim počitanjem Vaše presvietlosti pokorni sluga Juraj Posilović	126	Posilović Jagiću
5.	Preblau/10. 8. 1893. ³³	Presvietli gospodine, visokocienjeni prijatelju!	S odličnim visokopočitanjem Vaše Presvietlosti ponizni sluga i prijatelj Juraj Posilović	127	Posilović Jagiću

³⁰ Juraj Posilović (1834. – 1914.).

³¹ Vrijeme korespondencije: 1886. – 1901.

³² Frohnleiten, grad u okolici Graza, Štajerska.

³³ Preblau, mjesto u Austriji.

6.	Senj/27. 12. 1893.	Presvietli gospodine, visokocienjeni prijatelju!	Vaš najodaniji prijatelj Juraj Posilović	128	Posilović Jagiću
7.	Zagreb/21. 5. 1898.	Presvietli gospodine, dragi prijatelju!	Vaše Presvietlosti ponizni sluga Juraj Posilović	131	Posilović Jagiću
8.	Zagreb/25. 2. 1899,	Presvietli gos- podine!	Vaše Presvietlosti ponizni sluga Juraj Posilović	132	Posilović Jagiću
9.	Zagreb/2. 9. 1901.	Presvietli gos- podine!	Vaše Presvietlosti ponizni prijatelj Juraj Posilović	133	Posilović Jagiću
10.	Nepoznato mjesto i datum	nema	nema	133	Posilović Jagiću

VIII. Karel ŠTRELJ³⁴ - Vatroslav JAGIĆ

Redni broj	Mjesto – datum ³⁵	Oslovljavanje na početku	Na kraju pisma	Stranica	Napomena
1.	Dobriš/15. 7. 1888. ³⁶	Čestiti gospod profesor! ³⁷	S odličnim spoštovanjem ostanem Vaš udani Vam sluga K. Štrekelj	142	Štrekelj Jagiću
2.	Dobriš/26. 7. 1888.	Častiti gospod profesor!	S odličnim spoštovanjem Udani Vam sluga K. Štrekelj	143	Štrekelj Jagić

³⁴ Karel Štrekelj (1859. – 1912.).

³⁵ Vrijeme korespondencije: 1888. – 1911.

³⁶ Dobriš, grad u Češkoj.

³⁷ Pisma 1,2,3,5,6,7, pisana na slovenskom jeziku.

3.	Graz/10. 5. 1897.	Častiti gospod dvorni svetovavec!	Priporočevaje se Vam častiti gospod Dvorni svetovavec, ostanem z odličnim s poštovanjem Vaš hvaležni Dr. K. Štrekelj	144	Štrekelj Jagić
4.	Graz/2. 3. 1898.	Sehr geherter Herr Hofrath! ³⁸	In ausgezeichnete Hochachtung verbleibe ich Ihr dankbarer K. Štrekelj	146	Štrekelj Jagić
5.	Graz/17. 1. 1904.	Častiti gospod dvorni svetnik!	(...) Vaš hvaležni učenec K. Štrekelj	147	Štrekelj Jagić
6.	Graz/1. 2. 1904.	Častiti gospod dvorni svetnik!	S prijaznim pozdravom ostajem Vaš hvaležni K. Štrukelj	151	Štrekelj Jagić
7.	25. 4. 1911.	Častiti gospod dvorni svetnik!	-	152	Štrekelj Jagić

³⁸ Pisano na njemačkom jeziku.

IX. Ivan TRNSKI³⁹ - Vatroslav JAGIĆ

Redni broj	Mjesto – datum ⁴⁰	Oslovljavanje na početku	Na kraju pisma	Stranica	Napomena
1.	Zagreb/10. 1. 1892.	Presvietli gospodine!	Vaš sam priekviek iskreni štovalac Ivan Trnski	154	Ivan Trnski Jagiću
2.	Zagreb/8. 1. 1895.	Presvietli gospodine i visokoštovani prijatelju!	Ivan Trnski	155	Ivan Trnski Jagiću
3.	Plitvice/21. 7. 1898.	Visoko učeni i presvietli gospodine i prijatelju!	Na Plitvicama ljetujući Ivan Trnski	156	Ivan Trnski Jagiću
4.	Plitvice/16. 7. 1899.	Visoko učeni i visokoštovani prijatelju!	Ivan Trnski	157	Ivan Trnski Jagiću
5.	Zagreb/21. 10. 1899.	Presvietli gospodine!	Prijatelj Ivan Trnski	158.	Ivan Trnski Jagiću
6.	Zagreb/5. 5. 1900.	Presvietli i visoko učeni gospodine!	Vaš sam stari drug i štovalac Ivan Trnski	159.	Ivan Trnski Jagiću
7.	25. 10. 1901.	Presvietli gospodine i visoko štovani prijatelju!	Vaše Presvietlosti najiskreniji štovalac i prijatelj Ivan Trnski	159	Ivan Trnski Jagiću
8.	Zagreb/28. 1. 1903.	(Društvo hrvatski književnika) Preuzvišeni gospodine i visoko štovani prijatelju	Vaše sam Preuzvišenosti Davni odani štovalac Ivan Trnski	160	Ivan Trnski Jagiću

³⁹ Ivan Trnski (1819. – 1910.).⁴⁰ Vrijeme korespondencije: 1892. – 1909.

9.	Bakar/25. 9. 1903.	Presvietli gospo- dine i prijatelju!	Vaše Presviet- losti najodaniji štovalac Ivan Trnski	161.	Ivan Trnski Jagiću
10.	/2. 7. 1908.	Visoko učenome i presvietlomu gospodinu c.k. dvorskome savjetniku i sveučilištnom profesoru, jugoslavenskom akademiku (pismo u stihu)	U Samoboru pri sv. Heleni blizu Plješivice ljetujući štovalac Ivan Trnski	162	Ivan Trnski Jagiću
11.	Beč/20. 4. 1909.	Presvijetli Gospodine! Mnogopoštovani punougledni prijatelju!	Srdačno Vas pozdravlja Vaš davi prijatelj V. Jagić	163	Jagić Trnskom
12.	Zagreb/9. 5. 1909.	Visokoučeni i plemeniti družo i prijatelju!	Uz naklon i pozdrav moj i kćerin dragoj obitelji zahva- lan sam Vaš prijatelj i štovatelj Ivan Trnski	164	Ivan Trnski Jagiću

X. Međusobna korespondencija Rudolfa STROHALA⁴¹ i Vatroslava JAGIĆA

Redni broj	Mjesto – datum ⁴²	Oslovljavanje na početku	Na kraju pisma	Stranica	Napomena
1.	Bjelovar/4. 12. 1893.	Velemožni gospodine!	Bilježim se s najvećim štovanjem te Vam zahvaljujem već unaprijed R. Strohal Kr. gimn. Ravnatelj	169	Strohal Jagiću
2.	Zagreb/1. 12. 1910.	-	-	170	Strohal Jagiću
3.	Beč/16. 12. 1910	Mnogo poštovani gospodine direktore!	S osobitim poštovanjem Vaš V. Jagić	173	Jagić Strohalu
4.	Zagreb/1. 1. 1911.	Preuzvišeni gospodine!	Vama pokorni R. Strohal umir. gimn. ravnatelj	173	Strohal Jagiću
5.	Beč/15. 1. 1911.	Mnogo poštovani gospodine direktore!	Vaš iskreni poštovalac V. Jagić	175	Jagić Strohalu
6.	Zagreb/17. 1. 1911.	Mnogo poštovani g. Direktore!	Vaš poštovalac V. Jagić	177	Jagić Strohalu
7.	Zagreb/31. 1. 1911.	Preuzvišeni gospodine!	Bilježim se s najvećim štovanjem Vaše Preuzvišenosti pokorni R. Strohal	177	Strohal Jagiću
8.	Beč/16. 2. 1911.	Mnogo poštovani g. direktore!	S prijateljskim pozdravom Vaš iskreni poštovalac V. Jagić	180	Jagić Strohalu

⁴¹ Rudolf Strohal (1856. – 1936.).⁴² Vrijeme korespondencije: 1893. – 1910.

9.	Beč/1. 3. 1911.	Mnogo poštovani gospodine direktore!	S osobitim štovanjem Vaš V. Jagić	181	Jagić Strohalu
10.	Zagreb/3. 3. 1911.	Preuzvišeni gos- podine!	Preporučujući se blagohot- nosti Vaše Preuzvišenosti bilježim se uvijek na službu spreman R. Strohal	181	Strohal Jagiću
11.	Beč/7. 3. 1911.	Mnogo poštovani gospodine direktore!	S velikim poštovanjem Vaš V. Jagić	183	Jagić Strohalu
	DODATAK⁴³	PISMA AUGUSTA MUSIĆA	I MILANA REŠETARA R. STROHALU		
12.	Zagreb/21. 3. 1905.	Poštovani prijatelju!	Ostajem Vaš odani A. Musić	185	Musić Strohalu
13.	Beč/25. 6. 1910.	Poštovani gospo- dine direktore!	S najvećim poštovanjem Vama odani M. Rešetar	186	Rešetar Strohalu

⁴³ Dodano na kraju pisma: Beč/7. 3. 1911.

XI. Stjepan SRKULJ⁴⁴ - Vatroslav JAGIĆ

Redni broj	Mjesto – datum ⁴³	Oslovljavanje na početku	Na kraju pisma	Stranica	Napomena
1.	Požega/22. 3. 1896.	Presvjetli gospodine!	Dr. Stj. Srkulj	189	Srkulj Jagiću
2.	Požega/10. 10. 1896.	Presvjetli gospodine!	Dr. Srkulja	189	Srkulj Jagiću
3.	Varaždin/7. 7. 1897.	Presvjetli gospodine!	Dr. Stj. Srkulj	190	Srkulj Jagiću
4.	Varaždin/9. 7. 1898.	Presvjetli gospodine!	Dr. Srkulj	192	Srkulj Jagiću
5.	Požega/5. 12. 1898.	Presvjetli gospodine!	Dr. Stj. Srkulj	193	Srkulj Jagiću
6.	Zagreb/20. 2. 1903.	Presvjetli gospodine!	Vaše presvjetlosti najzahvalniji Dr. Stj. Srkulj ⁴⁶	193	Srkulj Jagiću
7.	Zagreb/8. 7. 1905.	Presvjetli gospodine!	Dr. Srkulj	195	Srkulj Jagiću
8.	Zagreb/1. 5. 1906.	Presvjetli gospodine!	Srkulja	196	Srkulj Jagiću
9.	Bez mjesta/12. 7. 1906.	Presvjetli gospodine!	Srkulj	197	Srkulj Jagiću
10.	Zagreb/10. 3. 1907.	Presvjetli gospodine	Uz rukoljub milostivoj gđi. supruzi i srdačan pozdrav Vama Vaš zahvalni Stj. Srkulj	197	Srkulj Jagiću
11.	Zagreb/30. 7. 1907.	(Razglenica) Srdačne čestitike, presvjetli gospodine, k imendanu	Vaš zahvalni Dr. Srkulj	198	Srkulj Jagiću

⁴⁴ Stjepan Srkulj (1869. – 1951.).

⁴⁵ Vrijeme korespondencije: 1896. – 1919.

⁴⁶ Ovom pismu priložen je popis knjiga s datumom 20.2. 1903. i potpisom Dr. Srkulj.

12.	Zagreb/30. 7. 1908.	(Razglednica) Srdačno čestitia K imendanu Vaš zahvalni	Dr. Srkulj	198	Srkulj Jagiću
13.	Zagreb/3. 8. 1909.	(Razglednica) Srdačno čestitia k imendanu	Vaš zahvalni učenik Dr. Srkulj	199	Srkulj Jagiću
14.	Zagreb/29. 7. 1910.	(Razglednica) Srdačno čestitia k Imendanu zahvalni štovatelj Vaše presvijet- losti	Srkulj	199	Srkulj Jagiću
15.	Zagreb/17. 1. 1911.	Presvijetli gospodine!	Uz rukoljub presvijetloj gospođi supruzi ostajem Vaš štovatelj i zahvalni učenik Srkulj	199	Srkulj Jagiću
16.	Zagreb/23. 4. 1911.	Presvijetli gospodine!	Dr. Srkulj	202	Srkulj Jagiću
17.	Zagreb/30. 7. 1911.	(Razglednica) Srdačno čestita k imendanu Presvi- jetli gospodine	Vaš zahvalni Dr. Srkulj	202	Srkulj Jagiću
18.	Zagreb/18. 8. 1911.	(Razglednica) Presvijetli gospodine!	S osobitim poštovanjem Vaš zahvalni Srkulj	202	Srkulj Jagiću
19.	Varaždin/31. 12. 1912.	(Razglednica) Presvijetli gospodine!	Vaše presvijet- losti zahvalni učenik Srkulj	203.	Srkulj Jagiću
20.	Zagreb/15. 12. 1913.	Presvijetli gospodine!	Vaš štovatelj Srkulj	203	Srkulj Jagiću
21.	Nepoznati mjesto i datum (1913- 1914?)	Presvijetli gospodine!	Srkulj	204	Srkulj Jagiću

22.	Zagreb/22. 2. 1914.	Presvjetli gospodine	Primate najsrdajnije pozdrave od Vašeg zahvalnoga Srkulja	206	Srkulj Jagiću
23.	Zagreb/28. 12. 1916.	(Razglednica) Veselé Vánoce (tiskani dio na dopisnici) i sretnu novu godinu 1917.	želi svima Srkulj	209	Srkulj Jagiću
24.	Zagreb/ oko. 30? 7. 1917.98.	(Razglednica) Srdačne čestitke k imendanu	Vaš zahvalni učenik Srkulj	209	Srkulj Jagiću
25.	Zagreb/15. 8. 1918.	(Žig načelnika slobodnoga i kraljevskoga grada Zagreba) Presvjetli gospodine!	Preporuča se pres- vjetlosti Vašoj Vaš odani Dr. Srkulj	210	Srkulj Jagiću
26.	Zagreb/28. 11. 1918.	(Žig načelnika slobodnoga i kraljevskoga grada Zagreba) Vrlocijen- jeni gospodine profesore!	Zahvaljući Vam, dragi učitelju, na Vašoj čestitki srdačno Vas pozdravlja Vaš zahvalni učenik Srkulj	210	Srkulj Jagiću
27.	Zagreb/17. 4. 1919.	(Žig načelnika slobodnoga i kraljevskoga grada Zagreba) Vrlo cijenjeni gosp. profesore i dragi učitelju!	Felix Alleluja! Vama i cijenjenoj obitelji dr. Rešetara od Vašeg štovatelja Srkulja	211	Srkulj Jagiću
28.	Zagreb/12. 5. 1919.	(Žig načelnika slobodnoga i kraljevskoga grada Zagreba) Vro ci- jenjeni gospodine profesore, dragi učitelju!	Od srca Vas pozdravlja Vaš odani Srkulj	212	Srkulj Jagiću

29.	Zagreb/30. 5. 1919.	(Žig načelnika slobodnoga i kraljevskoga grada Zagreba) Vrlo cijenjeni gospodine učitelju!	Srdačno Vas pozdravlja Vaš odani i zahvalni učenik Srkulj	214	Srkulj Jagiću
-----	---------------------	---	---	-----	---------------

XII. Julije BENEŠIĆ⁴⁷ - Vatroslav JAGIĆ

Redni broj	Mjesto – datum ⁴⁸	Oslovljavanje na početku	Na kraju pisma	Stranica	Napomena
1.	Novi Sad/6. 8. 1906.	Presvijetlom gosp. dvorsk. savj.prof. dr.V.Jagiću članu Jugosl.,Bečke itd. akad. itd.	S izrazom najdubljeg poštovanja Julije Benešić	221	Benešić Jagiću
2.	Zagreb/25. 2. 1908,	Visoko poštovani gospodine profesore.	Vaš odani Julije Benešić	221	Benešić Jagiću
3.	Zagreb/5. 6. 1917.	Visoko poštovani gospodine profesore,	Izvolite primiti izraz najodličnijega poštovanja od iskrenog Vam odanog Julija Benešića	223	Benešić Jagiću
4.	Zagreb/11. 11. 1917.	Presvijetli gospodine!	Vaš iskreno odani Julije Benešić	224	Benešić Jagiću
5.	Zagreb/20. 11. 1917.	Presvijetli gospodine!	Primiti izraz najodličnijeg poštovanja od iskreno Vam odanog Jul. Benešića	224	Benešić Jagiću

⁴⁷ Julije Benešić (1883. – 1957.).

⁴⁸ Vrijeme korespondencije: 1906. – 1918.

6.	Zagreb/7. 3. 1918.	Visoko poštovani gospodine profesore!	Izvolite primiti izraz najodličnijega poštovanja od iskreno Vam odanog Jul. Benešića	226	Benešić Jagiću
7.	Zagreb/15. 3. 1918.	Visoko poštovani gospodine profesore,	Primitite izraz naodličnijega ⁴⁹ poštovanja od iskreno Vam odanog J. Benešić	229	Benešić Jagiću
8.	Zagreb 24. 3. 1918.	Visoko poštovani gospodine profesore,	Uz najodaniji izraz poštovanja Vaš Jul. Benešić	230	Benešić Jagiću

XIII. Franjo FANCEV⁵⁰ - Vatroslav JAGIĆ

Redni broj	Mjesto – datum ⁵¹	Oslovljavanje na početku	Na kraju pisma	Stranica	Napomena
1.	Virje/16. 9. 1907.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i pozdravljem zahvalni Franjo Fancev	236	Fancev Jagiću
2.	Virje/20. 9. 1907.	(Dopisnica) Presvjetlom gospodinu Dr. Vatroslavu Jagiću c.kr. dvorskom savjet. i sveučil. Profesoru	S poštovanjem i pozdravljem Vaš zahvalni Dr. Fr. Fancev	237	Fancev Jagiću

⁴⁹ Vjerojatno je najodličnijega. (E.V.)

⁵⁰ Franjo Fancev (1882. – 1943.).

⁵¹ Vrijeme korespondencije: 1907. – 1921.

3.	Bjelovar/28. 9. 1907.	Presvjetli gospodine	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni Dr. Fr. Fancev	238	Fancev Jagiću
4.	Bjelovar/7. 10. 1907.	Dopisnica) Presvjetli gospodin Dr. Vatroslav Jagić c. kr. dvorski Savjetnik i sveučilišni profesor	S poštovanjem i pozdravljem Vaš zahvalni Dr. Fr. Fancev	239	Fancev Jagiću
5.	Bjelovar/4. 11. 1907.	Presvjetli gospodine!	Srdačno Vam pozdravlje Od Vašeg zahvalnog Fr. Fanceva	239	Fancev Jagiću
6.	Virje/10. 8. 1908.	Presvjetli gospodine!	Vaš zahvalni Dr. Franjo Fancev	240	Fancev Jagiću
7.	Zagreb/5. 5. 1909.	Presvjetli gospodine!	Sa srdačnim pozdravljem i osobitim poštovanjem Vaš zahvalni Dr. Franjo Fancev	241	Fancev Jagiću
8.	Zagreb/19. 5. 1909.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni učenik Dr. Franjo Fancev	242	Fancev Jagiću
9.	Zagreb/3. 6. 1909.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni Dr. Franjo Fancev	243	Fancev Jagiću

10.	Dijon/28. 7. 1909. ⁵²	Presvijetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljem zahvalni Franjo Fancev	244	Fancev Jagiću
11.	Zagreb/10. 9. 1909.	Presvijetli gospodine!	poštovanjem i srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni učenik Dr. Franjo Fancev	245	Fancev Jagiću
12.	Zagreb/15. 10. 1909.	Presvijetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljenjem Vaš zahvalni učenik Dr. Franjo Fancev	246	Fancev Jagiću
13.	Zagreb/25. 1. 1910.	Presvijetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni Dr. Franjo Fancev	247	Fancev Jagiću
14.	Zagreb/2. 3. 1910.	Presvijetli gospodine!	Vaš zahvalni učenik Dr. Franjo Fancev	248	Fancev Jagiću
15.	Zagreb/8. 3. 1910.	Presvijetli gospodine!	Vaš zahvalni učenik Dr. Franjo Fancev	250	Fancev Jagiću
16.	Gjurgjevac/25. 3. 1910.	(Dopisnica) Presvijetlom gospodinu Dr. Vatroslavu vitezu Jagiću c.kr.dvorsk. Savjetniku i sveuč. Profes. Itd.	Učenik Fr. Fancev	251	Fancev Jagiću

⁵² Dijon, grad na istoku Francuske, pokrajina Burgundija.

17.	Zagreb/6. 4. 1910.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	252	Fancev Jagiću
18.	Zagreb/15. 4. 1910.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni učenik Dr. F. Fancev	252	Fancev Jagiću
19.	Nevesinje/1. 6. 1910.	Presvjetlom gospodinu Vatroslavu vitezu Jagiću c.kr.dvorsk. savjetniku, sveuč. profesoru itd.	Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	254	Fancev Jagiću
20.	Nevesinje/18. 6. 1910.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	254	Fancev Jagiću
21.	Virje/26. 8. 1910.	Presvjetli gospodine!	Uz izraz osobi- toga poštovanja sa srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	256	Fancev Jagiću
22.	Zagreb/6. 9. 1910.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni učenik Dr. Franjo Fancev	257	Fancev Jagiću

23.	Zagreb/12. 9. 1910.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljenjem Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	259	Fancev Jagiću
24.	Zagreb/1. 12. 1910.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljenjem Dr. Fr. Fancev	261	Fancev Jagiću
25.	Zagreb/19. 12. 1910.	Presvjetli gospodine!	Uz izraz osobitoga štovanja sa srdačnim pozdravljenjem Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	261	Fancev Jagiću
26.	/19. 12. 1910.	Presvjetli gospodine!	Uz izraz osobitoga poštovanja sa srdačnim pozdravljenjem Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	262	Fancev Jagiću
27.	/20. 1. 1911.	(Dopisnica) Presvjetlom gospodinu Dr. Vatroslavu vitezu Jagiću c.k.dvorsk. savjetniku, sveuč. Profesoru	Svako dobro i svaku sreću želi u novoj godini zahvalni Dr. Fr. Fancev	264	Fancev Jagiću
28.	Zagreb/17. 9. 1910.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljenjem Vaš zahvalni učenik Dr. Franjo Fancev	264	Fancev Jagiću

29.	Zagreb/11. 2. 1911.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni učenik Dr. Franjo Fancev	266	Fancev Jagiću
30.	Zagreb/16. 3. 1911.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i pozdravljem Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	266	Fancev Jagiću
31.	Zagreb/3. 4. 1911.	Presvjetli gospodine!	Želeći ugodne blagdane s osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	268	Fancev Jagiću
32.	Zagreb/25. 5. 1911.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	268	Fancev Jagiću
33.	Zagreb/6. 7. 1911.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	270	Fancev Jagiću
34.	Zagreb/31. 7. 1911.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	272	Fancev Jagiću

35.	Coppet/19. 8. 1911. ⁵³	(Dopisnica) Monsieur M. Dr. Vatroslav vitez Jagić m.kr. dvor. savjetn. sveuč.Prof. itd. itd.	S izleta u dvorac Madame de Staël srdačno Vas pozdravlja dr. Fr. Fancev	274	Fancev Jagiću
36.	Ferney-Voltaire/20. 8. 1911. ⁵⁴	(Dopisnica) Monsieur M.Dr. Vatroslav vitez Jagić c..kr.dvor. savjetn. sveuč. Prof. itd. itd.	Iz Voltairova prebivališta izvolite primiti moj srdačan pozdrav i osobito moje poštovanje Dr. Fr. Fancev	274	Fancev Jagiću
37.	Zagreb/23. 12. 1911.	(Dopisnica) Presvijetlom gospodinu dr. Vatroslavu vitez-u Jagiću c.kr. dvorsk. savjetniku, sveuč. Prof. itd. itd.	Vesele i ugodne božićne blagdane želi zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	275	Fancev Jagiću
38.	Virje/29. 12. 1911.	Presvijetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	275	Fancev Jagiću
39.	Zagreb/5. 1. 1912.	Presvijetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravima Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	278	Fancev Jagiću

⁵³ Coppet, općina u okrugu Nyon, kanton Vaud u Švicarskoj.

⁵⁴ Ferney-Voltaire, gradić u Francuskoj na granici sa Švicarskom. Tu je u progonstvu živio Voltaire polovicom 18. st.

40.	Zagreb/1. 4. 1912.	Presvijetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravima Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	279	Fancev Jagiću
41.	Virje/5. 4. 1912.	(Dopisnica) Presvijetli gospodin dr.Vatroslav vitez Jagić c.kr. dvorski savjetnik, sveuč. Profesor itd.ltd.	Sretne i vesele uskrсне blagdane želi sa srdačnim pozdravima Dr. Fr. Fancev	280	Fancev Jagiću
42.	Zagreb/2. 11. 1912.	Presvijetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravima Vaš zahvalni učenik Dr. Franjo Fancev	281	Fancev Jagiću
43.	Zagreb/18. 11. 1912.	Presvijetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni učenik Dr. Franjo Fancev	284	Fancev Jagiću
44.	Zagreb/10. 12. 1912.	Presvijetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravima Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	285	Fancev Jagiću
45.	Početak prosinca 1912. ⁵⁵	(Dopisnica) Presvijetli gospodin Dr. Vatroslav vitez Jagić c.kr.dvorski savjetnik, sveuč. Profesor	Srećne i vesele božićna blagdane sa srdačnim pozdravima želi zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	286	Fancev Jagiću

⁵⁵ U knjizi na stranici 286. pod fusnotom 140 stoji: Bez datuma, poštanski žig od 12. prosinca 1912.

46.	Zagreb/20. 3. 1913.	Presvjetli gospodine!	Želeći Vam srećan Uskrs sa izrazima dubokog poštovanja i srdačnim pozdravima Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	286	Fancev Jagiću
47.	Zagreb/23. 6. 1913.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravima Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	288	Fancev Jagiću
48.	Zagreb/14. 7. 1913.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i sa srdačnim pozdravima Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	289	Fancev Jagiću
49.	Zagreb/22. 7. 1013.	Presvjetli gospodine!	S osobitim štovanjem i srdačnim pozdravima Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	292	Fancev Jagiću
50.	Zagreb/11. 8. 1913.	Presvjetli gospodine!	Zahvaljujući još jed- nom za otiske uz izraz osobitog poštovanja sa srdačnim pozdravima Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	293	Fancev Jagiću
51.	Zagreb/6. 10. 1913.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravima Vaš zahvalni učenik Dr, Fr. Fancev	294	Fancev Jagiću
52.	Zagreb/26. 11. 1913.	Presvjetli gospodine!	S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravima Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	295	Fancev Jagiću

53.	Zagreb/4. 12. 1913.	Presvjetli gospodine!	Uz izraz osobitog poštovanja sa srdačnim pozdravima Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	297	Fancev Jagiću
54.	Zagreb/23. 12. 1913.	Presvjetli gospodine!	Želeći Vam vesele božićne blagdane i sretnu novu godinu s izrazima osobitog poštovanja i srdačnim pozdravima Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	298	Fancev Jagiću
55.	/26. 8. 1914.	(Dopisnica) Presvjetlom gospodinu Hofrat Dr. Vatroslavu Rtt. Jagiću k.k. Herrenhausmitglied.Univ. Proffesor	S trnovitog puta zahvalno se sjeća svoga učitelja s izrazima poštovanja i sa srdačnim pozdravima Dr. Fr. Fancev	299	Fancev Jagiću
56.	/9. 2. 1918.	Presvjetli gospodine!	Želeći da Vas ovo moje pismo nađe u najboljem zdravlju s osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravima Vaš zahvalni učenik Fancev	300	Fancev Jagiću
57.	Zagreb/9. 1. 1921.	Presvjetli gospodine!	S izrazima dubokog poštovanja i sa srdačnim pozdravima Vaš uvijek zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev	301	Fancev Jagiću

XIV. France KIDRIČ⁵⁶ - Vatroslav JAGIĆ

Redni broj	Mjesto – datum ⁵⁷	Oslovljavanje na početku	Na kraju pisma	Stranica	Napomena
1.	Rogaška Slatina/16. 9 1907.	Velespoštovani gospod svetovalec	Z izrazom najvećjega spoštovanja Vam hvaležnovdani F. Kidrič	309	F. Kidrič Jagiću
2.	Beč/13. 8. 1910.	-	-	310	F. Kidrič Jagiću
3.	Beč/26. 1. 1911.	Dragi gospod profesor!	Prisrčno pozdravlja hvaležnovdani Kidrič	311	F. Kidrič Jagiću
4.	Beč/ 9. 6. 1911	Velećenjeni gospod dvorni svetovalec	Prisrčno Vas pozdravlja hvaležnovdani Fr. Kidrič	315	F. Kidrič Jagiću
5.	Beč/26. 10. 1911.	Dragi gospod hofrat!	Iskreno pozdravljata Vas in milostljivo gospo soprogo France in Jelica Kidrič	316	F. Kidrič Jagiću
6.	Beč/16. 1. 1913.	Velećenjeni gospod dvorni svetnik!	Iskreno pozdravljam hvaležnovdani Kidrič	317	F. Kidrič Jagiću
7.	Beč/13. 10. 1913.	Dragi gospod hofrat!	Iskreno Vas pozdravlja hvaležnovdani Dr. F. Kidrič	318	F. Kidrič Jagiću
8.	Cetinje/9. 7. 1916.	(Razglednica:- Panorama von Cetinj;Poštni žig 10.7.1916.) Po Albaniji se mi zdi Cetinje kakor Pariz!	Prisrčne pozdrave Kidrič	319	F. Kidrič Jagiću

⁵⁶ France Kidrič (1880. - 1950.)⁵⁷ Vrijeme korespondencije 1907.-1921.

9.	Ljubljana/19. 3. 1921.	Dragi gospod profesor!	Prav veselo Veliko noč Vam želi hvaležnovdani Kidrič	319	F. Kidrič Jagiću
10.	Nepoznato mjesto i datum	Velećenjeni gospod svetovalec!	Z izrazom najvećjega spoštovanja pozdravlja hvaležnovdani Kidrič	320	F. Kidrič Jagiću

XV. Bosansko-humski krstjani u korespondenciji Dragutina PROHASKE⁵⁸ i Vatroslava JAGIĆA⁵⁹

Jembrihovi komentari pisama D. Prohaske V. Jagiću. U citiranim pismima atribut(i) su "Presvijetli gospodine savjetniče!"

XVI. Branko VODNIK⁶⁰ - Vatroslav JAGIĆ

Redni broj	Mjesto – datum ⁶¹	Oslovljavanje na početku	Na kraju pisma	Stranica	Napomena
1.	Zagreb/14. 10. 1911.	Presvijetli gospodine!	S odličnim poštovanjem Branko Drechsler	342	Vodnik Jagiću
2.	Zagreb/15. 2. 1912.	Vrlo poštovani gospodine!	S odličnim poštovanjem Vaš Branko Drechsler	344	Vodnik Jagiću
3.	Zagreb/31. 10. 1912.	Vrlo poštovani gospodine!	S odličnim poštovanjem Branko Drechsler	345	Vodnik Jagiću
4.	Zagreb/18. 4.1913.	Vrlo poštovani gospodine!	S odličnim poštovanjem Vaš odani Branko Drechsler	346	Vodnik Jagiću
5.	Zagreb/3. 11. 1913.	Vrlo poštovani gospodine!	S odličnim poštovanjem Vaš odani Branko Drechsler	347	Vodnik Jagiću

⁵⁸ Dragutin Prohaska (1881. – 1964.).

⁵⁹ Vrijeme korespondencije: prema komentarima A. Jembriha: 1909. – 1911.

⁶⁰ Branko Vodnik Drechsler (1879. – 1926.).

⁶¹ Vrijeme korespondencije: 1911. – 1915.

6.	Zagreb/3. 12. 1913.	Vrlo poštovani gospodine!	S odličnim štov. Vaš odani Branko Drechsler	349	Vodnik Jagiću
7.	Zagreb/10. 9. 1915.	Vrlo poštovani gospodine!	S odličnim poštovanjem Vaš zahvalni Branko Drechsler	350	Vodnik Jagiću
8.	Zagreb/4. 10. 1915.	Vrlo poštovani gospodine!	S odličnim štovanjem Vaš odani Dr. Branko Drechsler	351	Vodnik Jagiću
9.	Zagreb/14. 12. 1915.	Vrlo poštovani gospodine!	S odličnim štovanjem Vaš Branko Drechsler	352	Vodnik Jagiću

XVII. Vatroslav JAGIĆ - Julije BENEŠIĆ

Redni broj	Mjesto – datum ⁶²	Oslovljavanje na početku	Na kraju pisma	Stranica	Napomena
1.	Payerbach/11. 6. 1917. ⁶³	Mnogopoštovani gospodine!	S prijateljskim pozdravom Vaš V. Jagić	356	Jagić Benešiću
2.	Beč/16. 11. 1917.	Mnogopoštovani gospodine!	S prijateljskim pozdravom Vaš V. Jagić	357	Jagić Benešiću
3.	Beč/27. 11. 1917.	Mnogopoštovani gospodine!	S prijateljskim pozdravom Vaš V. Jagić	358	Jagić Benešiću
4.	Beč/1. 3. 1918.	Mnogopoštovani gospodine!	Želeći Vam u svakom pogledu napredak i uspjeh jesam Vaš V. Jagić	360	Jagić Benešiću
5.	Beč/12. 3. 1918.	Mnogopoštovani g. profesore!	Primate moj srdačni pozdrav Vaš V. Jagić	362	Jagić Benešiću

⁶² Vrijeme korespondencije: 1917.- 1918.

⁶³ Payerbach, grad u okolici Neunkirchena, Donja Austrija.

6.	Beč/16. 3. 1918.	Mnogopoštovani g. profesore!	Srdačno vas pozdravljam Vaš F. Jagić	363	Jagić Benešiću
7.	Beč/19. 3. 1918.	Dragi gospodine profesore!	Lijepo vas pozdravljam Vaš V. Jagić	365	Jagić Benešiću
8.	Beč/19. 3. 1918.	Mnogopoštovani gospodine profesore!	Pozdravljam Vas Vaš V. Jagić	367	Jagić Benešiću
9.	Nepoznato mjesto i datum	Mnogopoštovani g. profesore!	A kada ću dobiti nekoliko otisaka? Vaš V. Jagić	368	Jagić Benešiću
10.	Payerbach/22. 7. 1918.	Mnogopoštovani gospodine profesore!	Vaš iskreno odani V. Jagić	369	Jagić Benešiću

XVIII. Rekapitulacija

Imena u knjizi	Mjesta odašiljanja pisama	Broj poglavlja u knjizi	Broj pisama
1. Franjo RAČKI 2. Vatroslavu JAGIĆ 3. Petar PRERADOVIĆ 4. Ivan KUKULJEVIĆ 5. Antun PARČIĆ 6. Ivan KOSTRENIĆ 7. Matija VALJAVEC 8. Juraj POSILOVIĆ, 9. Karel ŠTREKELJ 10. Ivan TRNSKI 11. Rudolf STROHAL 12. Stjepan SRKULJ 13. Julije BENEŠIĆ 14. Franjo FANCEV 15. France KIDRIČ 16. Branko VODNIK	Fužine, Zagreb, Đakovo, Verona, Budim, Arad, Beč, Pešta, Krk, Rim, Zadar, Crikvenica, Varaždin, Senj, Frohnleiten, Preblau, Dobriš, Graz, Plitvice, Bakar, Požega, Novi Sad, Virje, Bjelovar, Dijon, Gjurgjevac, Nevesinje, Coppet, Ferney-Volter, Rogaška Slatina, Cetinje, Ljubljana, Payerbach. NEPOZNATO ILI NENAPISANO – 17	17	223
16	33 / 17	17	223

2. POJAŠNENJA I KOMENTARI UZ TABLICE

U analizi pregledno prezentiramo oslovljavanja na početku pisma. Svako pismo, po prirodi stvari, ima tu (prvu) značajku. U ovoj prilici riječ je o atributima, odnosno izboru riječi kojima je izraženo veliko poštovanje upućeno primatelju pisma. Namjera nam je pokazati kako su se autori obraćali u svojim pismima, potvrđujući pritom svoju kulturu komuniciranja.

Prateći tablično, doista lako zaključujemo visok stupanj međusobnoga uvažavanja na osobnoj, ali i na stručno/znanstvenoj razini.

Bilježimo najprije oslovljavanja na početku pisma. Potvrda je to našeg uvjerenja o visokoj razini, i izgrađenosti kulture komuniciranja. To dobro ilustrira naš i z b o r oslovljavanja:⁶⁴

- Štovani prijatelju!
- Štovani gospodine i prijatelju!
- Visoko poštovani prijatelju!
- Visoko cijenjeni prijatelju!
- Vele štovani prijatelju!
- Visoko poštovani gospodine!
- Velemožni gospodine!
- Presvjetli Gospodine! Mnogopoštovani prijatelju!
- Dragi Gospodine i prijatelju!
- Velemožni gospodine!
- Presvjetli Gospodine! Mnogopoštovani prijatelju!
- Dragi Gospodine i prijatelju!
- Presvjetli gosp. profesore!
- Poštovani gosp. profesore!
- Presvjetli gospodine, visokocienjeni prijatelju!
- Veleučeni Gospodine, odlični prijatelju!
- Velepoštovani g. profesore!
- Velecienjeni g. profesore!
- Presvjetli gosp. profesore!
- Presvijetli gospodine!
- Velepoštovani gospod svetovalec!
- Častiti gospod profesor!
- Dragi gospod profesor!
- Velecienjeni gospod dvorni svetovalec!
- Mnogopoštovani gospodine!

⁶⁴ Formulacije oslovljavanja na početku pisma izvorno su citirane.

Kad je riječ o dopisnicama i razglednicama, izbor oslovljavanja ima sljedeće karakteristike: navodi se ime, ali i titule, na način koji to ne susrećemo u pismima. Također su tu primjeri čestitanja Božića, Nove godine i imendana. Za razliku od pisma koje je zaštićeno zakonom, dopisnice i razglednice nemaju tu zaštitu. One se koriste za kratka priopćenja. Primjerice, čestitke, zatim znak su sjećanja, ali izraz određenih emocija. Slijedi izbor tituliranja na dopisnicama i razglednicama:

- (Dopisnica) Presvijetlom gospodinu Hofrat Dr. Vatroslavu Rtt. Jagiću k. k. Herrenhausmitglied. Univ. Proffesor
- (Dopisnica) Presvijetli gospodin Dr. Vatroslav vitez Jagić c. kr. dvorski savjetnik, sveuč. Profesor
- (Dopisnica) Presvijetli gospodin dr. Vatroslav vitez Jagić c. kr. dvorski savjetnik, sveuč. Profesor itd. Itd.
- (Dopisnica) Presvijetlom gospodinu dr. Vatroslavu vitez Jagiću c. kr. dvorsk. savjetniku, sveuč. Prof. itd.Itd.
- (Dopisnica)Monsieur M.Dr. Vatroslav vitez Jagić c. kr. dvor. savjetn. sveuč. Prof. itd. Itd.
- (Dopisnica) Monsieur M. Dr. Vatroslav vitez Jagić c. kr. dvor. savjetn. sveuč. Prof. itd. Itd.
- (Dopisnica) Presvijetlom gospodinu Vatroslavu vitez Jagiću c. kr. dvorsk. savjetniku, sveuč. Profesoru itd.
- (Dopisnica) Presvijetlom gospodinu Dr. Vatroslavu vitez Jagiću c. kr. dvorsk. Savjetniku i sveuč. Profes. Itd.
- (Razglednica) Vesele Vanoce (tiskani dio na dopisnici) i sretnu novu godinu 1917.
- (Razglednica) Srdačne čestitke k imendanu
- (Razglednica) Srdačno čestitia k imendanu
- (Razglednica) Srdačno čestitia k Imendanu zahvalni štovatelj Vaše presvijetlosti

Na kraju pisma, kako je to red, postoji čitav niz biranih riječi, kojima se iskazuje poštovanje i zahvalnost. Također slijedi uvijek potpis s imenom i prezimenom. Ovo su, u našem izboru, primjeri koje slijede:

- Vaš štovatelj F. R.
- Vaš prijatelj F. Rački
- Vaš Veliki štovatelj i ponizni sluga V. Jagić
- Liepo Vas pozdravlja Vaš iskreni štovatelj Preradović
- S najvećim poštovanjem V. Jagić
- (...) vašeg iskrenog štovatelja Ivana Kukuljevića
- Pozdravljajući Vas srdačno, ostajem najvećim štovanjem Vaš iskreni prijatelj Ivan Kukuljević

- Sa izvrsnim u dubokom štovanjem Vaš vjerno odani Kukuljević
- Medju tim sa štovanjem ostajem Ponizni Vam sluga brat Dragutin A. Parčić
- Sa osobitim štovanje ostajem Vaš odani sluga i prijatelj Karlo A. Parčić
- Vaš nezaboravni i iskreni prijatelj i sluga Dragutin A. Parčić
- Vaš pokorni Iv. Kostrenčić
- Liepo Vas pozdravlja i želi svako dobro Vam na službu pripravni Iv. Kostrenčić
- Vama na službu pripravni Iv. Kostrenčić
- Srdačno Vas pozdravlja Vam na službu pripravni Iv. Kostrenčić
- Tvoj stari M. Valjavec
- Da si zdravo! Tvoj stari M. Valjavec
- Vaše visokorodnosti pokorni sluga Juraj Posilović
- S odličnim visokopočitovanjem Vaše Presvietlosti ponizni sluga i prijatelj Juraj Posilović
- Vaše Presvietlosti ponizni prijatelj Juraj Posilović
- S odličnim spoštovanjem ostajem Vaš udani Vam sluga K Štrekelj
- Priporočevaje se Vam častiti gospod Dvorni svetovavec, ostanem z odličnim spoštovanjem Vaš hvaležni Dr. K Štrekelj
- In ausgezeichnete Hochachtung verbleibe ich Ihr dankbarer K. Štrekelj
- Vaš sam priekviek iskreni štovalac Ivan Trnski
- Vaše Presvietlosti najiskreniji štovalac i prijatelj Ivan Trnski
- Vaš sam stari drug i štovalac Ivan Trnski
- U Samoboru pri sv. Heleni blizu Plješivice ljetujući štovalac Ivan Trnski
- Uz naklon i pozdrav moj i kćerin dragoj obitelji zahvalan sam Vaš prijatelj i štovatelj Ivan Trnski
- Bilježim se s najvećim štovanjem te Vam zahvaljujem već unaprijed R. Strohal Kr. gimn. Ravnatelj
- Vama pokorni R. Strohal umir. gimn. ravnatelj
- Bilježim se s najvećim štovanjem Vaše Preuzvišenosti pokorni R. Strohal
- Preporučujući se blagohotnosti Vaše Preuzvišenosti bilježim se uvijek na službu spreman R. Strohal
- S izrazom najdubljeg poštovanja Julije Benešić
- Vaš odani Julije Benešić
- Izvolite primiti izraz najodličnijega poštovanja od iskrenog Vam odanog Julija Benešića
- Izvolite primiti izraz najdoličnijega poštovanja od iskreno Vam odanog Jul. Benešića
- S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni Dr. Fr. Fancev
- Srdačno Vam pozdravlje Od Vašeg zahvalnog Fr. Fanceva
- Vaš zahvalni učenik Dr. Franjo Fancev
- S osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravljem Vaš zahvalni učenik Dr. Fr. Fancev

- Iz Voltairova prebivališta izvolite primiti moj srdačan pozdrav i osobito moje poštovanje Dr. Fr. Fancev
- Želeći da Vas ovo moje pismo nađe u najboljem zdravlju s osobitim poštovanjem i srdačnim pozdravima Vaš zahvalni učenik Fancev
- Z izrazom najvećjega poštovanja Vam hvaležnosti F. Kidrič
- S odličnim poštovanjem Vaš zahvalni Branko Drechsler

3. PROMIŠLJANJA NA KRAJU

Stotinama godina pisanje pisama bio je jedini način komuniciranja. Današnji oblici prijenosa informacija potiskuju klasično pismo. To znači da pomalo nestaje stara kultura komuniciranja. Ljepota pisanja gubi se s novim tehnologijama. Pa ipak, u ovim našim vremenima obilježava se svjetski dan pisanja pisma! To se događa od 2014. godine zahvaljujući Australcu Richardu Simpkinu (rođ. 1973.). On je fotograf, pisac i umjetnik. Određen je 1. rujna kao svjetski dan pisanja pisama.⁶⁵

Pisma koja su nam ostala sačuvana u brojnim bibliotekama i arhivima dokaz su iznimne vrijednosti koje pismo ima u našoj povijesti. Tako je i u ovom našem primjeru.

U svom *Sažetku* A. Jembrih potvrđuje bitne značajke korespondencije iz ostavštine V. Jagića. To su jednim dijelom bili poticaji i za naš tekst, koji, iako fragmentarno, želi pokazati vrijednosti koje je u nama *izazvala* Jagićeva korespondencija. Autor knjige piše: "Kad se danas iščitavaju pisma znamenitih slavista 19. i 20. stoljeća upućenih Jagiću i obratno, dolazi se do zaključka da u njima nema samo podataka iz njihova života i međusobnih veza, nego ona odražavaju mnogo više. Ta su pisma dragocjeni izvor za poznavanje životnih prilika i odnosa među njima (...)",⁶⁶ a mi ovdje dodajemo i izgrađene kulture međusobnih veza. To je vidljivo upravo u dopisivanju i kao takvo ušlo u fokus naših promišljanja.

Povijest pisane riječi,⁶⁷ tj. nastajanje pisama i stvaranja simbola komuniciranja (slova), a u isto vrijeme povijest knjige, te filozofije, znanosti, umjetnosti i njihovog

⁶⁵ Prema: https://www.profil-klett.hr/system/files/repozitorij/pdf/tragaci-svjetski_dan_pisanja_pisma.pdf, svjetski dan pisanja pisma je 11. svibnja. Na: <https://www.froddo.com/hr/svjetski-dan-pisanja-pisama>, taj se dan određuje kao 1. rujna. Sve zabilježeno, 19.6. 2023. Obilježavanje je vezano upravo za australca Richarda Simpkina, autora knjige pisama pod naslovom *100 Australian Legends*. Dakako, to su tek ilustrativne informacije koje nisu povezane s našim analizama Jagićeve korespondencije, već čine jednu posebnu temu za raspravljanje.

⁶⁶ Jembrih, *Korespondencija...*, str. 371.

⁶⁷ "Pismo je po svojoj jednostavnosti i efikasnosti, po dalekosežnosti svog dometa, postalo ne samo instrumentom, nego i djelatnim faktorom civilizacije i kulture cjelokupnog roda ljudskog (...)." Zvo-

razvoja kroz tisućljeća, otvaraju prostore za razumijevanje onoga što općenito nazivamo dopisivanje ili korespondencija. Sve nas to, opet neminovno, dovodi pred pitanja o kulturi ophođenja, dakle komuniciranja. Riječ je, dakako, o načinu međusobnog saobraćanja i pridržavanja uputa, koja su u biti pravila bontona i lijepog ponašanja (ophođenja).⁶⁸ Govor, ali i pisana riječ,⁶⁹ a ovdje je to dopisivanje, koje nosi u sebi odgovornost, ne samo za sadržaje, i spoznaje već i za razmišljanja i ponašanja. Ponovimo još jednom: mi tu vidimo i prepoznamo kulturu komuniciranja u dopisivanju. Pisma, koja su prezentirana u spomenutoj korespondenciji V. Jagića svakako nam oslikavaju autore, reći ćemo, na najbolji mogući način.

LITERATURA

- 1/ Stjepan DAMJANOVIĆ, "Opširnost bez površnosti – podsjetnik na život i djelo Vatroslava Jagića", HSN, Zagreb, 2013.
- 2/ Stjepan DAMJANOVIĆ, "Vatroslav Jagić o Ivanu Kukuljeviću Sakcinskom", Radovi Zavoda HAZU u Varaždinu, broj 25/2014.
- 3/ Alojz JEMBRIH, "Vatroslav Jagić u svjetlu korespondencije", Radovi Zavoda HAZU u Varaždinu, broj 3/1989.
- 4/ Alojz JEMBRIH, Hrvatsko-slovenske književno-jezične veze, Biblioteka znanstveno-popularna djela, knjiga 38, Čakovec 1991.
- 5/ Alojz JEMBRIH, "Korespondencija iz Jagićeve ostavštine pohranjene u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu", Fakultet hrvatskih studija, Zagreb, 2022., Biblioteka *Croatica*, knjiga 7.
- 6/ Radoslav KATIČIĆ, "Život i djelo Vatroslava Jagića", Radovi Zavoda HAZU u Varaždinu broj 3/ 1989.
- 7/ Radoslav KATIČIĆ, "Vatroslav Jagić u Hrvatskoj kulturnoj povijesti", Radovi Zavoda HAZU u Varaždinu, broj 25/2014.

nimir KULUNDŽIĆ, Historija pisama, drugo iz osnove prerađeno i znatno prošireno izdanje. Zagreb, 1957., str. 21. Upućujemo i na knjigu: Aleksandar STIPČEVIĆ, "Povijest knjige", drugo prošireno i dopunjeno izdanje, Matica Hrvatska, Zagreb 2006.

⁶⁸ Za ilustraciju bilježimo (tek) dvije knjige iz domene bontona: Đorđe ZELMANOVIĆ, Ilustrirani bonton & protokol, Ilustrirao i likovno opremio Borivoj Dovniković-Bordo, SNL, Zagreb 1986. i Moderni bonton, vodič za lijepo ponašanje u svakoj prilici, Uliks, Rijeka 2020.

⁶⁹ Filolog Marijan Šunjić (1798.-1860.) je napisao: "Ovaj se način govorenja (pismo, E.V.) samo tim razlikuje, što zvučna riječ u ljudsku pamet ulazi na uši, a vjerno naslikana na oči". KULUNDŽIĆ, isto, str. 25.

⁷⁰ Bilježimo: kao dobar primjer osobne kulture dopisivanja je pismo koje Jagić piše supruzi Sidoniji, a prilog je Stjepana DAMJANOVIĆA u knjizi "Opširnost bez površnosti, podsjetnik na život i djelo Vatroslava Jagića", treće neizmijenjeno izdanje HSN, Zagreb, 2013., str. 46.

- 8/ Zvonimir KULUNDŽIĆ, "Historija pisama", drugo iz osnove prerađeno i znatno prošireno izdanje. Zagreb, 1957.
- 9/ MODERNI BONTON, vodič za lijepo ponašanje u svakoj prilici, Uliks, Rijeka 2020.
- 10/ Anamarija MRKONJIĆ, "Oživljavanje riječi i utjecaja velikana slavenske filologije". Prikaz predstavljanja Jembrihove knjige u Maloj dvorani MH u Zagrebu 16. 5. 2023. Vijenac, broj 763., 1. lipnja 2023.
- 11/ Aleksandar STIPČEVIĆ, "Povijest knjige", drugo prošireno i dopunjeno izdanje, MH, Zagreb 2006.
- 12/ Đorđe ZELMANOVIĆ, "Ilustrirani bonton & protokol" Ilustrirao i likovno opremio Borivoj Dovniković-Bordo, SNL, Zagreb 1986.
- 13/ https://www.profil-klett.hr/system/files/repozitorij/pdf/tragaci-svjetski_dan_pisanja_pisma.pdf, 19. 6. 2023.
- 14/ <https://www.froddo.com/hr/svjetski-dan-pisanja-pisama>, 19. 6. 2023.
- 15/ Vijenac, MH. Zagreb.

ZUSAMMENFASSUNG

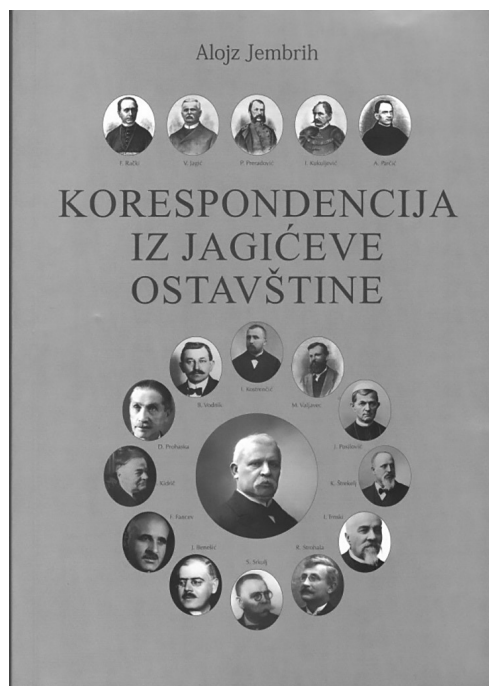
VATROSLAV JAGIĆ – KORRESPONDENZ UND KOMMUNIKATIONSKULTUR

In der Arbeit wird die Kommunikationskultur in Briefen aus dem Nachlass von Vatroslav Jagić in der National- und Universitätsbibliothek in Zagreb analysiert. Der Anlass für diese Analyse ist das Buch von Alojz Jembrih: "Korrespondenz aus dem in der National- und Universitätsbibliothek in Zagreb aufbewahrten Nachlass von Jagić".

Es handelt sich um einen kleinen Teil der umfangreichen Korrespondenz des berühmten europäischen Philologen, Varaždiner Vatroslav Jagić. Die Arbeit analysiert zum ersten Mal die Kommunikationskultur zwischen V. Jagić und zahlreichen berühmten Namen der kroatischen Philologie, Literatur und Literaturgeschichte. Unsere Absicht ist, ihre gegenseitige Kommunikationskultur zumindest in einem Überblick darzustellen. Da der Brief neben dem Buch viele Jahrhunderte lang die einzige relevante Kommunikationsform darstellte, erscheint es uns wichtig, den kulturellen Umgang der Briefautoren untereinander zu untersuchen. Sie sind nicht nur Ausdruck der Umstände, unter denen sie leben und handeln, sondern auch ein Indikator für ihre moralischen Grundsätze und Verantwortlichkeiten.

Schlüsselwörter: Vatroslav Jagić; Korrespondenz; Briefwechsel; Schreibkultur.

PRILOZI

Predstavljanje knjige: Gradska knjižnica i čitaonica *Metel Ožegović* Varaždin, 15. studenoga 2023.

Eduard Vargović, Alojz Jembrih, Ernest Fišer
(izvor: Gradska knjižnica i čitaonica "Metel Ožegović" Varaždin)

